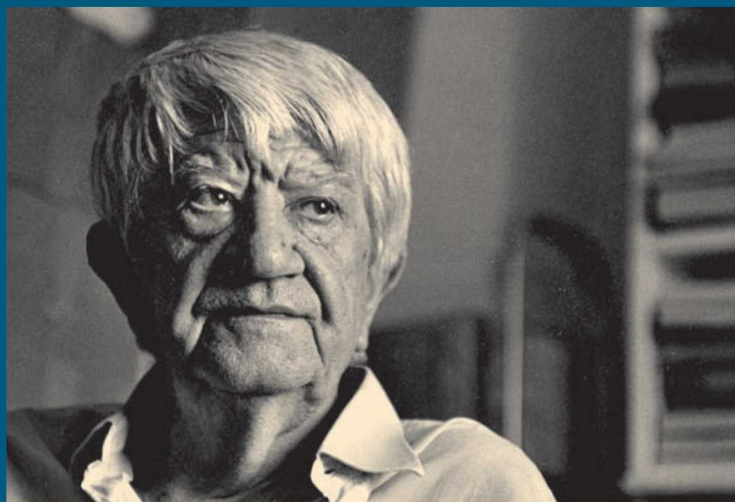

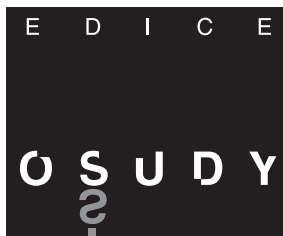
E D I C E
O S U D Y

OSUDY

Jan
Vladislav

Nebylo těžké říci ne

RADI\$ERVIS

E D I C E
O S U D Y
?

Jan
Vladislav

Nebylo těžké říci ne

RADIOSERVIS

Úvodem

Kniha vznikla přepisem záznamu, natočeného ve dnech 7. 4. – 25. 4. 2008 pro desetidílný pořad Jan Vladislav – rozhlasové vzpomínky básníka, esejisty a překladatele z cyklu *Osudy*. Text zachovává záměrně mluvní charakter řeči. Jan Vladislav vypráví krásným, bohatým a většinou spisovným jazykem, a přetvářením spontánního mluvního vyjádření podle úzu knižního vydávání by se autentičnost jeho projevu ztratila. Krátili jsme periferní slova „vlastně“, „prostě“, „samozřejmě“ a některá opakování slov tam, kde to nenarušuje rytmus textu. Text jsme pro knižní vydání doplnili o epizody a úvahy, které byly vzhledem k potřebnému rozsahu vysílání v rozhlasové úpravě vypuštěny.

Děkuji režisérce Haně Kofránkové, která uspořádala počátkem roku 2008 dva večery k 85. narozeninám Jana Vladislava a Rudolfa Pellara a na tato setkání mě pozvala. Díky tomuto osobnímu kontaktu jsem zjistil, že Jana Vladislava v té době dosud nikdo o vyprávění memoárů pro cyklus *Osudy* nepožádal, a natáčení jsem si ihned sjednal. Fotografie z večera, který se konal v Českém rozhlase v karlínském studiu, pořídila herečka Věra Hučínová a do této knihy mi některé ochotně poskytla.

Za rady při přípravě knižního vydání děkuji redakčním kolegům Petru Turkovi a Miloši Doležalovi, který také zaznamenal naši společnou poslední návštěvu u Jana Vladislava v lednu roku 2009 a dovolil mi, abych jeho postřehy zde uveřejnil.

Jiří Vondráček

Já jsem literát. Ale je to vlastně taková náhoda. Protože jsem dříve jako většina kluků měl všelijaké jiné sny a různé představy. Některé ty představy mi zůstaly. Ale byly dány asi tím, že jsem měl dost zvláštní dětství. Musím říct, že to bylo dětství vcelku šťastné. Já jsem byl spokojený. Ale protože rodiče, můj otec a moje maminka, přišli na Slovensko z Čech někdy ve dvacátých letech, počátkem dvacátých let, a žili tam vlastně až do roku třicet devět, tak byli samozřejmě odtrženi od svých příbuzných.

Já jsem nikdy neměl žádnou babičku ani dědečka, ani z otcovy strany, ani z maminčiny strany. Takže ta naše rodina byla vlastně velmi malá. Já jsem si to neuvědomoval. Teprve později jsem pochopil, jaké to bylo. Že to bylo dost zvláštní, že jsem o něco přišel. Ale zase jsem asi něco získal. Co jsem získal? Možná to, že jsem byl odkázán sám na sebe.

Navíc, tatínek byl zaměstnán na poště, původně jako poštovní podúředník, něco jako lepší sluha. Takže chodil ráno velmi brzy z domu, protože jeho úkolem ze začátku bylo vozit poštu k vlaku. Tu, která byla z minulého dne připravená v balících, to znamená v pytlech, a zase přijímal poštu. Naložili to na takové vozy tažené koněm a přivezli na poštu. Samozřejmě musím říct, že to bylo v městě, které se jmenovalo a jmenuje dodnes Hlohovec. Mělo tři jména. Hlohovec bylo slovensky, Galgóc bylo po maďarsku a Freistat neboli Frajštat bylo německy. A také se tam takto mluvilo. Většina pochopitelně byli Slováci, ale hodně

tam bylo lidí, kteří mluvili přece jenom maďarsky, a mluvilo se tam také německy. Dokonce nedaleko v jedné vesnici byla menšina, která mluvila s ostatními Slováky slovensky, ale mezi sebou mluvili hanácky. Takže můj kmotříček, protože já jsem měl u křtu kmotra, jak se to tenkrát dělávalo – ostatně kmotříček, který na mě měl dost velký vliv –, tak ten tam jednou přišel a byl překvapen, že jsou tam jeho krajané, protože on byl také z Hané. Krátce a dobře: na poště byli jednak Slováci, hlavně mladé dámy, které se ujaly takových služeb, které byly zapotřebí, protože měly přece jenom nějaké vzdělání. A potom tihle čeští úředníci mezi těmi Slováky. A tam jsem se tedy narodil a tam jsem měl to dětství, o kterém jsem začal.

To dětství bylo opravdu takové zvláštní. Například v tom, že jsem se narodil v domě, který byl židovský. Patřil totiž panu Rónayovi, a to byla ortodoxní židovská rodina, která zachovávala všechny židovské svátky, která se řídila podle svého přesvědčení a byla dost přísná. Ale byli to lidé přátelští. Myslím, že doma mluvili maďarsky nebo německy, ale samozřejmě uměli také slovensky. A měli obchod, koloniální obchod se vším všudy. Měli biče, měli kolomaz, měli také sádlo, měli máslo, měli mouku a takovéto věci. Ale také možná podkovy, prostě všechno možné. Byl to rohový dům, byl to veliký dvůr, do toho se přijíždělo, koně tam přivázeli různé zboží. Ale také se tam vyrábělo zboží. Například pokaždé na podzim se tam připravovala švestková povidla. A to se dělalo na dvoře, ve velikém kotli, do kterého se naházely odpeckované švestky, často už trochu nahnilé, ale právě to bylo

dobré. A pak se to muselo takovou kopistí míchat z dálky, protože ono to strašně prskalo.

A byl to ráj pro děti, protože se mohly kolem toho všelijak točit, nosit dříví, vylizovat ke konci večera ten kotel. Večer, když už všecko vybrali, tak ten kotel nechali. A my jsme ho vylizovali. Pomocí lžiček nebo dřívěk jsme vyškrabovali takové ty zbytky, které už se nedaly nějak použít, protože by to byla velká, zbytečná práce, tak nám to dali. Ale také to bylo nebezpečné, protože když se člověk přiblížil a ono to prsklo, pak vám to přilnulo ke kůži a pálilo to celý den a ještě několik dní potom.

Já jsem se tam narodil, ale tenkrát rodiče byli chudí a bydleli v podnájmu. Ten podnájem, to byl takový přístěnek, který tamti víceméně zámožní majitelé domu a dvora postavili pro svou chudou příbuznou, které říkali Sidi néni. Sidi byla asi Sidonie nebo něco takového, a néni, to je teta. Čili to byla teta Sidi. Ta měla tři pokoje. Jeden pokojík uprostřed sloužil jako kuchyň a vchod a tam byl uprostřed sporák. A potom napravo byl pokoj, kde bydleli moji rodiče a kde jsem se já narodil. A nalevo byl pokoj, který měla Sidi néni, tam spala ona. Ten sporák uprostřed byl rozdělen křídou. Na jedné straně toho sporáku to bylo tréflich – to bylo pro nás jako nečisté. Na druhé straně to bylo košer – a to bylo pro Sidi néni. A tam obě ženy vařily. Tedy Sidi néni mohla být skoro naše babička. Tak ta Sidi néni tam měla svoje hrnečky a maminka měla svoje tam na druhé straně. A Sidi néni se často pohoršovala, když mamčin hrneček přešel trošku na tu druhou stranu a ocitl se, aspoň ouškem, na té čisté straně a ne na té prostě tréflich. A Sidi néni vždycky

říkala: „Ale paninko, to nemůžete přece...“ atd., a postrkovala naše hrnečky pryč.

Potom jsme se přece jen trošku zmožili, když tatínek se stal úředníkem. Udělal všechny zkoušky, které bylo zapotřebí, s bídou a nouzí, protože pro něho to byl veliký výkon. A přestěhovali jsme se do druhé části domu, vlastně dvora, to znamená do té části, kde byla okna do ulice. To už byl jako lepší byt. Tam jsme měli dva pokoje a velikánskou obytnou kuchyň, chodbu a ještě takovou komoru. A to už mi bylo asi tak čtyři nebo pět let. No a od té doby jsem tam zažíval to svoje zvláštní dětství.

Zažíval jsem také všelijaké svátky, protože jsme žili v dobré shodě. Nic nás nedělilo. Jedni sousedé byli také Češi, druzí sousedé byli Slováci, majitelé byli Rónayovi. Ti měli dva dospělé syny, kteří chodili k nám. Protože oni už nebyli ortodoxní. A když se jim zachtělo jitrničky, tak přišli k mé mamince a maminka jim ty dvě jitrničky upekla na našem nádobí, na našich kastrolech nebo hrncích. A dala jim je na talíř a oni je tam snědli. Samozřejmě jejich rodiče to nesměli vědět, no ale bylo to tak.

Myslím si, že to bylo důležité pro mě, že jsem viděl, že svět je různý. Že tam nebyla nějaká roztržka, nevzpomínám si, že by tam byly nějaké spory založené na tom, že někdo byl Slovák, někdo nebyl Slovák. Ostatně to město mělo svoje zvláštní dějiny. Pravda, když tam rodiče přišli, tak bylo ještě dost poznamenané tím, že Slovensko bylo vlastně součástí Maďarska, že všechny úřady byly vedeny v tomto duchu, že nebylo dost slovenských škol. V Hlohovci byla jedna

zvláštnost, tam byla Hospodářsko-technická střední škola. Byla to židovská škola, ale chodili do ní i evangelíci a katolíci, protože před první světovou válkou tam jiná střední škola nebyla. A toto myslím bylo dost důležité pro ducha té oblasti, té části městské, ve které jsme bydleli, protože to byla spíš oblast chudší. Byla na břehu řeky. Vedla tam silnice podél řeky a ta řeka se jmenovala Váh.

A moje dětství bylo přirozeně spojeno s touto řekou. A dodneška pro mě město, které nemá řeku, není úplné. Já mám rád, když je tam řeka. A ve všech městech, v kterých jsem strávil větší čas, jako třeba ve Francii, v Grenoblu a nebo v Paříži, tak tam jsem měl také na dohled řeku. A v Praze samozřejmě, když jsem přišel do Prahy, tak to bylo podobné. Jedině v Poličce, kde jsem trávil také kus svého mládí, řeka nebyla. Tam byl jen veliký rybník.

Tu řeku Váh jsem znal od jara do zimy. Každý rok tam přišla veliká voda. Tak veliká voda, že zaplavila často i náš dvůr, a tak jsem často v neckách jezdil po dvoře, protože tam bylo tak čtvrt metru vody a ještě to uneslo ty necky se mnou. Nebylo to často, tak velká voda nebyla každý rok. Ale přece jenom jsem poznal, co je to řeka, co je to velká voda a co je to plavat a také co je to topit se! Tam jsem se také poprvé v životě topil. No nějak jsem se vyhrabal, protože mě strhla voda. Najednou tam totiž byla nějaká jáma, u břehu, kde bylo normálně po kolena vody, tak najednou tam byla nějaká jáma, já do toho šlápl a div jsem se neutopil. Ta řeka přinášela s sebou různé věci. Když byla velká voda, plavaly tam celé stromy. Plavali tam také utopenci. To bylo velice takové překvapivé a první

setkání se smrtí, když jsem viděl, jak v dálce někdo plave a on se nemá k tomu, aby hýbal rukama nebo nohama. A pak ho vylovili a ukázalo se, že se utopil někde na hlavním toku řeky.

Naproti přes řeku byla pevnost Leopoldov, která se později stala slavnou, protože to bylo vězení. Bylo to vězení už za Rakouska a za první republiky, a bylo to také vězení potom i po druhé světové válce.

Do Hlohovce jsem se vlastně nikdy potom už nevrátil. Až jednou, a to byla výjimka. Můj otec, který se tam dostal víceméně náhodou jako francouzský legionář, prostě hledal místo a dozvěděl se, že v jakémsi Hlohovci, který pochopitelně neznal a nikdy tam ani nebyl, že tam je místo podúředníka u pošty, tak se přihlásil. Byl demobilizován, dostal se tedy do Hlohovce.

Dědeček z otcovy strany Matěj Bambásek s babičkou Annou, rozenou Chumovou.

Dědeček Tařoun se svou druhou ženou a dcerami, vlevo nejstarší Marií, matkou Jana Vladislava, vpravo prostřední Růženou a nejmladší Boženou (sedící).

A to také určilo i tu moji situaci, že jsem se tam narodil a že tedy jsem neměl ani jednoho příbuzného. Ono to totiž bylo daleko.

Tatínkův rod pocházel z jižních Čech, z Volyňska. Maminčina rodina bydlela u Jičína, v Železnici, také téměř na druhém konci republiky. A nutno říct, že tehdy se nejezdilo jako dnes, a především tenkrát to bylo dost drahé. A nebylo zvykem pouštět děti samotné, aby cestovaly. Takže jsem poznal svého dědečka, jednoho, jenom asi čtrnáct dní, když mě vypravili vlakem samotného do toho Jičína. A potom dědeček mě vyzvedl na nádraží.

Otec sám měl zvláštní osud. Byl to chudý venkovský chlapec z domkářské rodiny. A neměl vlastně žádné vzdělání. Chodil do dvanácti let do obecné školy, ale potom už nebyly peníze v rodině, aby chodil do nějaké vyšší školy. Jedině mu pomohl dobrotivý učitel, který snad poznal, že by ten chlapec se měl ještě něco učit, a poslal ho do zemědělské školy. Jenže ta zemědělská škola byla až pro čtrnáctileté chlapce, tak ten učitel opravil jeho rodný list v tom smyslu, že mu přidal dva roky. A on jako dvanáctiletý šel mezi ty čtrnáctileté hochy a ještě dva roky studoval takovou hospodářskou školu, kde se učili kromě češtiny, dějepisu a náboženství například lukařství a včelařství a sadařství. Viděl jsem to jeho vysvědčení. No, nebylo nejlepší, ale bylo vidět, že se tam mezi těmi kluky snažil a že něco se naučil. A s tím potom šel jako čtrnáctiletý patnáctiletý pracovat, nejdřív snad někam do Duryňska, do Německa, kde pracoval v nějaké cihlárně, pomáhal. Co tam dělal, to jsem se nikdy nedozvěděl. A potom šel do Vídně, do Rakouska.

Protože z jižních Čech ti lidé se nejčastěji stěhovali do Rakouska za lepším. Většinou dělali podomky, řemeslníky. Jenže tatínek nebyl nic vyučen, tak pomáhal zedníkům ve Vídni. A hlavně se živil jako takový pomocník tím, že tam oklepával prkna, která se používala ke stavbě lešení. A protože ta prkna byla od malty zašpiněná, tak se samozřejmě nedala používat jako palivo a nedala se používat ani na stavbu dalších lešení. Tak on to musel oklepávat kladivem nebo lžící zednickou to oškraboval a pak se to řezalo na podpal, bylo to pro vídeňské hospodyňky jako takový materiál na topení.

*Otec Petr Ladislav
Bambásek jako rakouský
voják 1. světové války.*

*Otec jako rakouský voják ve
výcházkové uniformě.*

No a v té době také vypukla světová válka a on byl mobilizován. Stal se tedy vojákem první světové války. Já jsem viděl jeho fotografie z těch dob. A ty fotografie jsem našel, když už mu bylo tak 35–40 let, a on na těch fotografiích vypadal jako takový chlapeček navlečený do starého vojenského mundúru a mně připadal jako můj mladší bratr, kterého bych měl trochu chránit, no ale chránit jsem ho nazpátek do té minulosti vůbec nemohl. Z toho důvodu, že byl povolán do války, otec neměl žádné pořádné vzdělání. A všechno to ostatní si potom musel v Hlohovci dohnat. Nejdřív dodělal měšťanku a pak ještě dělal střední školu, při zaměstnání. A protože musel ráno vstávat v půl sedmé, aby stihl ten ranní vlak, a večer zase odvážel poštu k vlaku, někdy kolem půl sedmé, tak vlastně nebyl celý den doma, kromě poledne, kdy měli na poštách dvouhodinovou přestávku. A on přišel domů a dostal oběd a my jsme obědvali s ním. Potom se vrátil až večer. Jedině na jaře a v létě, protože byly dlouhé dny, jsme mohli ještě po večeri chodit na procházky. A musím říct, že na to vzpomínám, protože on se mi snažil leccos vysvětlovat, co četl nebo co věděl. To mě možná uvedlo do mých pozdějších zájmů, protože zřejmě četl knihy, které tenkrát byly z francouzštiny překládány, o vesmíru a o sluneční soustavě. Hlavně knihy tehdejšího popularizátora vědy a astronomie, Francouze Camilla Flammariona. To byla tenkrát proslulá literatura tohoto druhu. A on mi vysvětloval, že to je trošku jinak, než mi říkají v náboženství, tedy v Bibli. Že samozřejmě Bible je posvátná kniha, ale toto že je věda a ta se od toho trochu liší, a že to bylo asi tak a tak. No a vysvětloval mi

tu slavnou Kantovu a Laplaceovu teorii o vzniku sluneční soustavy.

To byly první poznatky tohoto druhu, které mě později přivedly k lásce k matematice a k fyzice.

Otec jako francouzský legionář.